

FILHARMONIČNI ORKESTER IZ BRNA

Aleksandar Marković, dirigent

Dvorana Union, Maribor
20. marec 2015 ob 19.30

Generalni pokrovitelj
Orkestrskega cikla

ORKESTRSKI CIKEL 2014/2015

4. abonmajski koncert

www.nd-mb.si

◀ NARODNI DOM MARIBOR ▶

Koncertna poslovalnica | sezona 2014/2015

SPORED

Zoltán Kodály (1882–1967)

Plesi iz Galante

Leoš Janáček (1854–1928)

Laški plesi

1. Starodavni
2. Blagoslovljeni
3. Kovaški ples
4. Starodavni II
5. Ples iz Čeladne
6. Ples žage

* * *

Antonín Dvořák (1841–1904)

Simfonija št. 9 v e-molu, op. 95,

»Iz novega sveta«

1. Adagio – Allegro molto
2. Largo
3. Scherzo: Molto vivace – Poco sostenuto
4. Allegro con fuoco

Spored nocojšnjega koncerta bi lahko razumeli v luči postopnega spreminjanja skladateljskega odnosa do ljudske glasbe – v 19. stoletju, ki je oboževalo vse, kar je izviralo od ljudstva, je ljudsko blago služilo predvsem zadostitvi ideji karakterističnega: ljudska melodija je lahko glasbenemu delu zagotovila njegovo edinstvenost, pri čemer pa je bilo skladatelju kaj malo mar za originalno podobo melodije in so le-to hitro utopili v razvitem in bujnem romantičnem glasbenem

stavku. Med izbranimi skladatelji je takšen postopek še značilen za Dvořáka, medtem ko je za Janáčka in Kodályja že značilna večja zvestoba originalnemu materialu ter prevzemanje nekaterih postopkov, značilnih za »kmečko« glasbo.

Poleg Smetane si je v 19. stoletju status češkega nacionalnega skladatelja zagotovil tudi **Antonín Dvořák** (1841–1904), čeprav tudi njegov glasbeni jezik izraža iz različnih nemških zgledov, najbolj določno Brahmovih. Prav Brahms je bil tisti, ki je postal pozoren na mladega skladatelja in mu je prek svojega založnika Simrocka omogočil mednarodno veljavo. Toda Dvořák, za razliko od Smetane, ni ustvarjal velikih »nacionalnih« žanrov, temveč absolutno glasbo – sonate, simfonije in komorno glasbo, v katerih se težje zrcali nacionalni idiom. Kljub temu so ga v devetdesetih letih 19. stoletja, ko je bil že mednarodno uveljavljen skladatelj, povabili na Newyorški glasbeni konservatorij z jasno željo, da bi kot profesor pomagal uveljaviti značilno ameriški glasbeni idiom. Skladatelj se je vabilu odzval in je med letoma 1892 in 1895 deloval kot vodja konservatorija, obenem pa se je dejavno seznanjal z ameriško ljudsko glasbo ali bolje: z značilnostmi črnske in indijske glasbe. Kot plod takšnih raziskovanj in verjetno tudi želja delodajalcev je leta 1893 nastala skladateljeva *Deveta simfonija*, imenovana »Iz Novega sveta«. Uspeh na krstni izvedbi je bil izjemen, v časnikih pa so Dvořáka slavili kot utemeljitelja ameriške umetniške glasbe. Toda danes se nam ob poslušanju skladateljeve zadnje simfonije lahko zazdi, da v njej razpoznamo veliko več čeških kot ameriških zvokov in da je delo bolj dokument skladateljevega domotožja po domovini kot pa navdušenja nad novo deželo. Natančen vpogled v partituro nas lahko prepriča, da je skladatelj v delu na enakovreden način pomešal ameriške impulze s češkimi, vse skupaj pa je nato pregnetel z značilno zahodnoevropsko simfonično tehniko. V nekaterih postopkih – sinkope, plagalna kadenca, pentatonika, pogosti ostinati, dolgi pedalni toni, znižana

sedma lestvična stopnja – lahko razpoznamo značilnosti ameriške črnske in indijanske glasbe, v tretji temi prvega stavka pa prepoznamo melodijo pesmi »Swing Low, Sweet Chariot«. Vendar pa so takšne značilnosti prosto izmenljive s folklornimi posebnostmi češke glasbe, hkrati pa Dvořák »eksotične« impulze vedno preoblikuje s pomočjo zahodnoevropske funkcijske harmonije, ritmičnega sistema in instrumentarijem razvitega simfoničnega orkestra. Raznoliki vplivi treščijo skupaj že v prvem stavku: počasni, a dramatični uvod najavlja material skladbe, nato pa sledi prva tema z značilnim »češkim« plesnim ritmom, druga tema je pobarvana modalno, kot tretjo temo pa solistična flavta prinaša omenjeno ameriško pesem. Drugi stavke, znameniti Largo s solom angleškega roga, naj bi slikal indijanski pogreb, kakor ga opisuje Henry W. Longfellow v svoji epski pesnitvi »Pesem Hiawathe«. Tudi scherzo izhaja iz programskih vzpodbud, saj naj bi upodabljal indijansko poroko s plesi. Toda trio nas nedvoumno prestavlja v »češke loge in gaje«, saj imamo opraviti s češko varianto menueta (*sousedská*). Finale je nato zamišljen kot krona celotne simfonije, ki je grajena izrazito ciklično – teme iz posameznih stavkov se kot reminiscence pojavljajo tudi v naslednjih stavkih. Dvořák nam s svojo simfonijo še enkrat več dokazuje, da je nacionalno v glasbi precej kompleksen pojem: simfonija *Iz Novega sveta* v resnici ni ne ameriška, ne češka – v njej prevladujejo vzorci skupne zahodnoevropske glasbene umetnosti.

Leoš Janáček (1854–1928) je Dvořáka prvič srečal leta 1875, ko je študiral na Orglarski šoli v Pragi. Takrat je Dvořák kot avtor treh oper, štirih simfonij in številnih samospsevov ter komornih del šele pričeval svoj kompozicijski vzpon. A že v tem času je Janáček starejšega kolega dojemal kot »edinega pravega reprezentanta češke glasbe«. V tistih letih je Janáček pisal predvsem številne zборе, v katere je pogosto vdiral ljudska melodika in so imeli značilni nacionalni karakter – z vsó

silo je odklanjal zglede nemške glasbe in je bil zato pripravljen tudi »kršiti« pravila tradicionalnega glasbenega stavka (predvsem harmonska). Njegov odnos do ljudskega gradiva se je spremenil leta 1885, ko se je zaposlil na fakulteti v Brnu, kjer je stopil v kontakt z znanim folkloristom Františkom Bartošem. Tako se je leta 1888 Bartošu pridružil pri zbiranju ljudskega gradiva na terenu. Pot je prijatelj vodila na območje Moravske oz. Vlaške. Produkt tega delovnega popotovanja je bila Bartoševa zbirka »Šopek moravskih ljudskih pesmi«, za katero je Janáček prispeval uvod. Bolj pomembno pa je, da je skladatelj napisal tudi niz skladb, ki jih je navdihnilo popotovanje: poleg *Plesov iz Hane, Vlaških plesov* za zbor in orkester tudi *Moravske in Laške plese* za orkester, svoje prvo zrelo skladateljsko delo (*Laški plesi* se nanašajo na Laško, ožje območje skladateljevega rojstnega kraja Hukvaldý). Če lahko Dvořákov *Slovanske plese* dojemamo kot simfonično abstrakcijo, zasnovano na podlagi tipičnih slovanskih ritmov in melodičnih figur, pa je Janáček uporabil originalne ljudske napeve, toda v povezavi s harmonsko logiko, ki se zdi pogosto v nasprotju z melodijami in njihovo sorazmerno enostavno modalno tonalno podobo. Uvodni Starodavni ples kombinira s tradicionalno procesijo poročnega plesa in ples z rutami. Ples Blagoslovljeni zaznamuje tipično izmenjavanje med durom in molom, Kovaški ples pa se priklanja kovaštvu, ki ga glasba zaznamuje s punktiranimi udarci trobil in timpanov, zaključuje pa se z živahno polko. Starodavni ples II ima bolj zamišljen karakter, prevladujeta elegičnost in melanholičnost. Ples iz Čeladne se povezuje s klovni in berači, zadnji ples, ples žage, ki spet prinaša bolj odločne korake, pa proslavlja zalaganje z živili in kurivom v predzimskem času.

Madžarski skladatelj **Zoltán Kodály** (1882–1967) je med letoma 1885 in 1892 preživel kar sedem let svojega otroštva na območju Galánte (danes je to del Slovaške), ki ga je kasneje opisal kot najbolj srečen del

svojega otroštva. Prav v Galánti je slišal precej znan romski orkester, kar sodi med skladateljeve najbolj zgodnje orkestrske izkušnje, pa tudi sicer je mladeniča na podeželju obkrožala ljudska glasba. Zato ni čudno, da se je tudi v svojih zrelih letih zanimal za ljudsko glasbo. Ugotovil je, da je veliko zapisov ljudskega gradiva napačno transkribiranih, zato se je odločil sam zapisovati in zbirati ljudsko gradivo, pri čemer si je pomagal s takrat novo snemalno napravo, fonografom. Prav zaradi zanimanja za ljudsko glasbo se je Kodály zblížal z drugim velikanom madžarske glasbe Bélo Bartókom, s katerim sta spletla vseživljenjsko prijateljstvo. Kodály se je v Galánto vrnil leta 1905, ko je zbral ljudsko gradivo in prav to gradivo je postalo osnova za njegovo doktorsko tezo »Kitična struktura madžarskih ljudskih pesmi«. Zbiranje in transkribiranje ljudske glasbe je močno zaznamovalo skladateljev glasbeni jezik, kar je mogoče še posebej jasno razbrati iz danes najbolj popularnega Kodályjevega dela, orkestrske skladbe *Plesi iz Galánte*. Delo je nastalo leta 1933 ob proslavljanju 80-letnice Filharmonične družbe v Budimpešti. Ob tej priliki se je Kodály spomnil impulzov iz svojega zgodnjega otroštva, tematski material za svojo kompozicijo pa je našel v zbirki »Madžarski plesi Romov iz Gálante«, ki je izšla leta 1800 na Dunaju. Skladba predstavlja tipičen primer integracije ljudskega gradiva v simfonično formo, celotno delo pa bi po obliki lahko primerjali s formo madžarskega plesa *verbunkos*, ki je v svoji izvorni varianti spremljal odhod moških v vojsko. Za ples, v katerem se skrivajo turški, dunajski in romski elementi, so značilni punktirani ritmi in menjavanje med počasnimi in hitrimi figurami. Prav slednje zaznamuje tudi *Plese iz Galánte*, zaporedje uvoda, petih plesov in kode, ki izkazujejo tudi poteze svobodne rondojske oblike. Pet plesov je ujetih v gradacijo od počasnega, lenobnega ritma k vse bolj živahnemu utripu, po drugem in tretjem plesu pa se ponovi varianta prvega plesa. Ta je sicer strasten, a še mrakobno pobarvan, medtem ko je drugi

bolj veseljaški. Tretji ples s pedalnimi toni spominja na glasbo dud, četrti ples je poln sinkop in ga je mogoče povezovati z romsko glasbo, po melodično in ritmično enostavnem petem plesu, ki pa je vendarle ujet v mogočno gradacijo, sledi bolj umirjena koda, v kateri je zaslišati fragmente prvega plesa, nato pa se skladba s hitro aluzijo na zadnji ples zmagovito konča.

Gregor Pompe

ALEKSANDAR MARKOVIĆ

Aleksandar Marković se je uveljavil kot eden izmed najbolj vsestranskih dirigentov mlajše srednje generacije

tako na področju simfoničnega kot tudi opernega repertoarja.

Trenutno je glasbeni direktor in šef dirigent Filharmoničnega orkestra iz Brna, ki velja za gonilno silo glasbenega življenja drugega največjega češkega mesta. Orkester redno nastopa na turnejah po tujini, med drugim v dunajski Koncertni hiši, salzburški Veliki festivalski dvorani, Palači umetnosti v Budimpešti, na Japonskem in drugod.

Med letoma 2005 in 2008 je bil šef dirigent Tirolskega deželnega gledališča, kjer je vodil uprizoritve oper in baletnih predstav *Salome*, *Leteči Holandec*, *Madama Butterfly*, *Tosca*, *Cavaleria Rusticana*, *Figarova svatba*, *Romeo in Julija*, *Traviata*, *Nabucco*, *Norma* in *Labodje jezero*. Dirigiral je v Narodnem gledališču v Pragi, Deželnem gledališču Salzburg in v Narodnem gledališču v Beogradu.

Marković je vodil ene izmed najvidnejših evropskih orkestrrov, med njimi so Dunajski simfoniki, Orkester Koncertne hiše iz Berlina, Dresdenski filharmoniki in Škotski komorni orkester. Redno sodeluje s Simfoničnim orkestrom RTV Španije, Praškim simfoničnim orkestrom FOK, Orkestrom Slovenske filharmonije, Orkestrom Slovaške filharmonije, Stuttgartskimi filharmoniki, Litvanskim narodnim simfoničnim orkestrom, Dunajskim komornim orkestrom, orkestrom Dunajskega Koncertnega združenja, Komornim orkestrom Franza Liszta ter mnogimi drugimi evropskimi orkestri. Izven meja stare celine je sodeloval s Filharmoničnim orkestrom Katarja ter z vodilnimi korejskimi orkestri. Med pomembnejšimi sodelovanji omenimo še koncerte s Kremerato Baltico in solistom Gidonom Kremerjem, koncert s Filharmoničnim orkestrom iz Bremna ter produkcijo Wagnerjevega *Letečega Holandca* v ljubljanskem Cankarjevem domu.

Kot reden gost mednarodnih glasbenih festivalov je med drugim vodil otvoritev Dunajskega festivalskega tedna ter koncerte na festivalih Mecklenburg – Pomor-

jansko, Bratislava, Beograd, Murten, na Dvořakovem Praškem festivalu in Poletnem festivalu Kissinger.

Aleksandar Marković je prejemnik prve nagrade na 7. dirigentskem tekmovanju v poljskih Katowicach. Diplomiral je pri profesorju Leopoldu Hagerju na dunajski Univerzi za glasbo in upodablajočo umetnost ter se izpopolnjeval na mojstrskih tečajih v italijanski Sieni, kjer je prejel tudi častno diplomu. Bil je prejemnik štipendije prestižnega sklada Herberta von Karajana iz Berlina.

FILHARMONIČNI ORKESTER IZ BRNA

Delovanje tega orkestra ima bogato zgodovino glasbenega ustvarjanja, saj njegovi začetki segajo v čas okoli leta 1870, ko je bil ustanovljen njihov predhodnik, Simfonični orkester Češke, ki je deloval pod okriljem skladatelja Leoša Janáčka in že takrat dobil svoje stalno domovanje v čudoviti stavbi Besedni dům. Po združitvi z Radijskim orkestrom in Simfoničnim orkestrom regije Brno je Filharmonični orkester iz Brna vse od leta 1956 eden najboljših orkestrrov države.

Orkester v domačem Brnu letno odigra okoli 40 koncertov v izjemnem okolju svoje koncertne hiše, poleg tega pa izvaja tudi abonmajske koncerte v Janačkovi operni hiši. Redno nastopajo v številnih čeških mestih ter so redni gostje na prestižnem festivalu Praška pomlad. Na svojo prvo turnejo v tujino so se podali leta 1956 in od takrat nastopili več kot 700-krat v Evropi, Združenih državah ter na Daljnem Vzhodu. Med koncerti omenimo nastope na dogodkih, kot so Glasbeni festival Rheingau, festival Cheltenham v Angliji, dve obsežni turneji po Japonski, Operne festivalske igre St. Margarethen z Elino Garančo itd.

Orkester je sodeloval z mnogimi priznanimi dirigenti, in sicer so med njimi Karel Ancerl, Jiří Belohlavek, sir Charles Mackerras, Kurt Masur in Yehudi Menuhin. Prav tako je obsežen tudi seznam vrhunskih solistov, s katerimi so doslej sodelovali, naj izpostavimo le nekatere: Yefim Bronfman, Rudolf Buchbinder, Elina Garanča, Sophia Jaffé, Wilhelm Kempff, Olga Kern, Gidon Kremer, John Lill, Johannes Moser, Julian Rachlin, Sviatoslav Richter, Fazil Say in Eva Urbanova.

Filharmoničnega orkestra iz Brna ne poimenujejo zaman kar Janačkov orkester. Mesto Brno, kjer je skladatelj živel in ustvarjal, je bilo zmeraj živahno središče za ljubitelje njegove glasbe. Vse od ustanovitve leta 1956 je orkester skladateljeva dela izvedel več kot 300-krat, tako doma na Češkem kot tudi v tujini. Prav tako je orkester posnel celotni simfonični opus in kantate tega skladatelja.

Zajetno diskografijo je orkester posnel pri založbi Supraphon, ki ima dolgo in bogato zgodovino ter je danes ena največjih in najprestižnejših založb na Češkem. Veliko posnetkov so posneli tudi pri založbah Sony Music, IMG Records in BMG ter mnogih drugih. Vse od ustanovitve pa orkester tesno sodeluje tudi s Češkimi radii.

Filharmonični orkester iz Brna je tesno povezan tudi s Filharmoničnim zborom Češke, enim najimenitnejših profesionalnih zborov na svetu ter z otroškim zborom Kantilena, večkratnim zmagovalcem serije mednarodnih tekmovanj.

Z velikim veseljem napovedujemo:

15. april 2015, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

4. abonmajski koncert Komornega cikla in za izven

VOLKER JACOBSEN, viola
LUKA JUHART, harmonika

Spored: J. S. Bach, L. Juhart, B. A. Zimmermann, J. Dowland, B. Britten

23. april 2015, ob 15.00

Narodni dom Maribor

Cikel za mlade in za izven

POSLUŠAŠ SRCE ALI GLASBO?

Rok Vilčnik – rokgre, avtor in režiser
Produkcija: Narodni dom Maribor

23. april 2015, ob 20.30

Mali oder Narodnega doma

Jazz v Narodnem domu in za izven

JOSHUA ABRAMS NATURAL SOCIETY (USA)

24. april 2015, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

5. abonmajski koncert Orkestrskega cikla in za izven

ANGLEŠKI KOMORNI ORKESTER

Julian Rachlin, violina

Spored: W. A. Mozart, F. Mendelssohn-Bartholdy

Informacijska pisarna Narodnega doma Maribor: vsak delavnik od 10.00 do 17.00, v soboto od 9.00 do 12.00 ter uro pred vsako prireditvijo. **Dvorana Union:** uro pred vsako prireditvijo. **Tel.:** (02) 229 40 11, 229 40 50, 031 479 000, 040 744 122
E: vstopnice@nd-mb.si • **spletni nakup vstopnic:** <http://nd-mb.kupikarto.si/> • Naklada: 450 kosov • Brezplačen izvod

Program je omogočila Mestna občina Maribor. Koncert je podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

www.nd-mb.si

si RADIO SI

Medijski pokrovitelj

VEČER

RADIO CITY